

Відгук

офіційного опонента - доктора педагогічних наук, професора Хом'яка Івана Миколайовича про дисертацію Гриджук Оксани Євгенівни "Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей", подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Потреби суспільства вимагають принципово нового змісту та цілей освіти: лише якісне навчання студентів зумовить їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Метою навчання є не тільки засвоєння сукупності базових технічних знань, а й системи соціогуманітарних знань, комунікативної ерудованості, уміння нестандартно мислити, тобто формування всебічно розвиненої особистості, професіонала, здатного творчо вирішувати складні питання в майбутній фаховій діяльності. Цим зумовлено актуальність досліджуваної проблеми й важливість обраної теми дисертаційного дослідження. Дисертантка переконана, що пріоритетними завданнями викладача української мови в сучасному лісотехнічному виші є розвиток мовнокомунікативної компетентності й наповнення її додатковим змістом у контексті подальшої професійної діяльності, формування мовної особистості фахівця лісової та деревообробної галузей промисловості.

Дисертаційна робота чітко структурована. Для з'ясування предмета, об'єкта, мети, завдань, гіпотези дослідження глибоко проаналізовано філософські, психологічні, педагогічні, лінгвістичні, лінгводидактичні джерела, обґрунтовано власне розуміння проблеми, доцільно застосовано теоретичні, емпіричні та статистичні методи наукового дослідження.

Оксана Євгенівна Гриджук порушує проблему професійної моралі як частку загальнолюдських норм і принципів поведінки людини. Вона переконана: завдання екологічного імперативу мають бути закладені в основу професійної моралі працівника лісової та деревообробної промисловості з метою

усвідомлення власної відповідальності за стан довкілля та нашої залежності від нього. формування системи цінностей, що визначають природу як гармонійну основу життя. У цьому контексті роль освіти й виховання набуває особливої актуальності, оскільки завданням вищої школи є формування достойного професіонала, патріота своєї Батьківщини, особистості з високим рівнем культури, для якої гуманітарні цінності є основою буття. За допомогою освіти людина має змогу сформувати різні компетентності, причому рівень їхнього розвитку залежатиме від розумових здібностей особи, її активності, інтелектуальної зрілості, уміння визначати пріоритети, здійснювати вибір тощо. Те, чим насправді стануть компетентності – якостями особистості або технологічним інструментом для вирішення особистих потреб, залежить від ціннісно-сислової орієнтації самого студента, що дозволяє об'єднувати загальнофілософське бачення людини з пошуком засобів, методів розуміння і впливу на повсякденну та професійну життєдіяльність індивіда.

У роботі обґрунтовано наукове положення про те, що виокремлення компетентності як особливої соціокультурної якості змінює пріоритети в сучасній освіті, рівень якої залежить від ступеня особистісної зрілості, самостійності людини, її свідомого вибору професії. Як системно організований потенціал особистості компетентність інтегрує творчі ресурси для здійснення запланованої діяльності, формує її здатність застосовувати набуті знання для особистісного зростання, самореалізації, розширює спроможність розвивати власні здібності, набувати та вдосконалювати фаховий рівень. Автор узагальнює поняття компетентності як інтегральну особистісну характеристику студента, в основі якої - знання, розуміння, обізнаність, досвід соціальної та професійної діяльності; як здатність студента ефективно працювати, нестандартно підходити до вирішення проблемних ситуацій, що виникають у різних сферах його життєдіяльності; трактує компетентності як своєрідні індикатори, що допомагають з'ясувати рівень ставлення й готовності майбутнього фахівця до особистого вдосконалення, розвитку творчих здібностей.

На основі глибокого аналізу наукової літератури дано власне тлумачення мовнокомунікативної компетентності, а саме: здатності послуговуватися нормами української літературної мови у сфері наукової та професійної діяльності, належного рівня комунікативних навичок, вміння аналізувати власне й чуже мовлення, знання професійного дискурсу, ціннісного ставлення до мови. Зазначено, що належний розвиток мовнокомунікативної компетентності студентів-лісотехніків сприяє формуванню в них еколого-економічного способу мислення, світогляду, спроможного забезпечити сталий розвиток суспільства в гармонії з природою в умовах постіндустріального інформаційного суспільства.

Значну увагу приділено засвоєнню термінологічних фахових знань, однак використання для цього лише спеціальних дисциплін недостатньо. Здобувач аргументовано рекомендує тісну співпрацю фахівців і філологів у контексті поєднання спеціальних та мовних знань, а отже взаємозв'язок фахової та лінгвістичної підготовки студентів; пропонує працювати в таких напрямках: 1) поступове засвоєння спеціальної термінової лексики, вивчення специфіки мови фаху (в обсязі дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)"); 2) опрацювання теоретичних аспектів термінознавства (в обсязі курсу "Фахова термінологія"). За такого підходу діапазон фахових знань стане достатньо широким: від засвоєння базових термінологічних понять до сприйняття термінології фаху як цілісної ієрархічно організованої системи; до вирішення практичних завдань українського термінознавства – систематизації, упорядкування та стандартизації фахових термінів.

Як видно з логіки викладу дисертаційного матеріалу, розроблені автором теоретичні й методичні основи формування мовнокомунікативної компетентності студентів здатні забезпечити розвиток їхнього професійного мовлення, опанування мовних знань, становлення особистості професіонала, а отже забезпечать розв'язання головного завдання української національної освіти – формування мовної особистості конкурентноспроможного фахівця, здатного до високоефективної трудової діяльності в умовах сучасної ринкової економіки.

Взявши за основу лексикон, особистісний тезаурус і прагматикон мовця, у структурі мовної особистості фахівця лісової та деревообробної промисловості О.Є.Гриджук виокремила: 1) вербальну особистість, готову говорити, будувати найпростіші судження, характеризувати предмет, поняття, явища на загальнозрозумілому рівні; мовна здатність та мовні здібності якої є передумовою для ефективного оволодіння рідною мовою; 2) мовленнєву особистість, яка вправна в мовленнєвій діяльності, має достатні мовні знання, доречно використовує виражальні засоби мови тощо; 3) комунікативну особистість – людину, яка, залежно від умов, мети й характеру процесу комунікації, використовує різні стратегії й тактику спілкування, переконання й т. ін.

До того ж вагомим чинником, який впливає на формування мовної особистості студента, дисертантка об'єктивно вважає мовну особистість викладача, оскільки процес навчання – це творча співпраця педагога та студента, у якій викладач – своєрідний зразок, приклад для наслідування. Якщо наставник послуговується українською мовою у практичній діяльності, дотримується правил і норм літературної мови, то вимагатиме цього й від студента.

О.Є.Гриджук усвідомлює, що "в сучасних реаліях ставлення до української мови як державної знецінено, *de facto* не підтримується, і потребу її вивчення в закладах вищої освіти зведено до мінімуму". Однак і в цих складних умовах сьогодення успішно досягає поставленої мети й завдань наукового дослідження.

Правильність обраної лінгводидактичної стратегії, спрямованої на формування мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей підтверджено результатами педагогічного експерименту на базі 52 навчальних закладів із участю 890 студентів і 48 викладачів із різних вишів України.

Результати експериментально-дослідного навчання свідчать про доцільність та ефективність використання в освітньому процесі методики формування мовнокомунікативної компетентності з метою формування мовної особистості, її готовності до якісної комунікативної взаємодії у процесі

виконання професійних обов'язків. Статистична обробка результатів педагогічного експерименту за критерієм Пірсона підтвердила суттєву різницю між результатами діагностування експериментальних та контрольних груп. У висновках узагальнено теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження.

Анотування дисертації відповідає її змістові та структурі.

Відзначивши науково-методичний вклад дисертантки у вирішенні актуальної лінгводидактичної проблеми, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження до змісту роботи й побажання, які зможуть слугувати орієнтиром у подальшій науковій діяльності здобувачки:

1. Варто було б упередити некоректність окремих формулювань, як-от: "*об'єктом дослідження є ... **формування** термінологічних знань*" і "*предметом ... - **формування** мовнокомунікативної **компетентності***".

2. Серед компонентів мовнокомунікативної компетентності студента названо *лінгвістичний*, у який включено *орфоепічну, правописну, лексичну, граматичну, стилістичну **компетентності***.

Добре було б, аби дисертантка висловила власну позицію з приводу питання *предметної компетентності*, яке порушили науковці на УІ Всеукраїнській науково-практичній конференції "Актуальні проблеми української мови і мовлення" (Остріг, 9-10 листопада 2017 р.) та засіданні Всеукраїнського круглого столу "Актуальні проблеми компетентісно орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах освіти" (Київ, 16 березня 2018 р.).

3. На сторінці 112-й § 1.3 "Лінгвістичні основи ..." йдеться про творення термінів-іменників *суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним, безафіксним **способами*** замість, наприклад, *суфіксальним різновидом афіксального виду морфологічного способу творення слів*, прийнятим у науковій лінгвістичній літературі.

4. На рис. 4.7 наведено види вправ із вироблення мовно-термінологічних умінь, однак не зазначено, що авторство раціональної послідовності вправ належить В.О.Онищуку.

5. Непереконливою видається логіка формулювання : *"Знання й навички є складниками вмінь"*, оскільки навичкам, як відомо, характерний автоматизм виконання.

6. В "Алгоритмі аналізу термінів" останню дію сформульовано реченням, спонукальним за метою висловлювання, що суперечить логіці виконання розумових операцій, які "неминуче приводять до правильних висновків".

7. У роботі подекуди трапляються лексичні та правописні недогляди.

Однак висловлені зауваження й пропозиції не зменшують важливості й цінності дисертаційного дослідження. Є всі підстави вважати, що дисертація "Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей" є оригінальним, цілісним та науково виваженим дослідженням, що відповідає вимогам пунктів 9,10,12,13,14 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Гриджук Оксана Євгенівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
академік АН ВШ України, завідувач
кафедри української мови та літератури
Національного університету
"Острозька академія"

І. М. Хом'як